

KITEKINTÉS

A KONGRESSZUSI KÖNYVTÁR JELENE ÉS TERVEI

A "The Library of Congress 1984. A brief summary of the major activities for the fiscal year ending September 30, 1984." (Washington, Library of Congress, 1985. 34 p.) c. kiadványt KOVÁCS Lászlóné mutatja be.

A könyvtár 1800. évi alapításától kezdve 60 éven át kizárólag a Kongresszust szolgálta. Bár tevékenysége azóta jelentősen kibővült, ezt a feladatát most is kiemelten kezeli. 1984-ben a könyvtár Kongresszusi Kutatószolgálat (Congressional Research Service) a Kongresszus tagjainak és személyzetének több mint 442 000 keresést végzett, 6 százalékkal többet mint 1983-ban.

Különböző aktuális kérdésekkel foglalkozó témadokumentációs kiadványok, bibliográfiák, közel 200 hírlevél készült. A külföldi országokból több mint 250 kormányzintű képviselő járt náluk tapasztalatcserére. A világ legnagyobb jogi gyűjteménye szolgálja a különféle jogi és közigazgatási kérdésekben tájékozódni kívánókat. A használók száma az előző évihez képest 11%-kal nőtt.

A Kongresszusi Könyvtár ma nemzeti könyvtári funkciót tölt be és minden szakterületről gyűjti és teszi hozzáférhetővé anyagát. A nagyközönséget számos kiállítással, előadással, rendezvénnyel szolgálta az 1984-es évben is.

A könyvtár tevékenységének illusztrálására néhány adat szolgáljon:

2 072 426 használó és látogató kereste fel a könyvtárat:
 81 905 916 egységből áll az állomány, ebből
 13 474 783 a szakozott könyv,
 3 693 666 a zenemű,
 1 053 058 a hangzó anyag (lemez, szalag stb.)
 35 282 878 a kézirat,
 3 840 454 a térkép,
 5 765 780 a mikroformátum,
 10 459 351 a vizuális anyag (film, foto, rajz stb.);
 3 196 537 kötetet használtak a könyvtárban,
 931 980 referenzférdésre válaszoltak postán vagy személyesen,
 5 807 bibliográfia készült (124 823 tétellel),

A gépesítésnek köszönhetően

26%-kal nőtt a leíró katalógusban a teljes bibliográfiai tételek száma,
 97%-kal nőtt a szerzői rekordok száma,
 32%-kal nőtt a rövidített leírások száma,
 11%-kal nőtt a kiadók számára készített előzetes címléírások (Cataloging in Publication, CIP) száma.

25 000 000 katalóguskartont kezeltek.
 5 327 alkalmazottal működött a könyvtár.

A Kongresszusi Könyvtár állományvédelmi programja

A könyvtár fejlődésében az 1984-es esztendő ugrásszerű eredményeket hozott. A statisztikai számokkal mérhető fejlődésen túl több szempontból is említésre méltó ez az év.

A Kongresszus 81,5 millió dollárt szavazott meg a könyvtár két épületének (az 1897-ben emelt reneszánsz stílusú Thomas Jefferson épületnek és az 1938-ban elkészült John Adams épületnek) 1985-ben kezdődő és előreláthatólag 1990-ig tartó felújítására.

11,5 millió dollárt biztosított a Kongresszus egy egyedülálló állományvédelmi programhoz. Ennek keretében olyan létesítmény készül, amelyben több száz kötetet tudnak évente új módszerrel kezelni. A papír savtartalma a cellulóz szálak törését és 25–100 év alatt a papír teljes porladását idézi elő. Becslések szerint ez a folyamat évente 77 000 kötet pusztulását eredményezi. Ennek meggátolására diethyl-zinc (DEZ) kezelésnek vetik alá a könyveket, amely helyreállítja a papír alkália tartalmát, késleltetve ezzel a porladási folyamatot. Először 7–8 kötetel kezdtek meg a kísérletet közönséges háztartási kuktakszülék használásával. 1982-ben már 5000 kötetet kezeltek egy hatalmas vákuumkamrában. Ezt a nagyszabású kísérletet – amelyet a Goddard űrrepülési központtal és a Northrup Társasággal közösen folytattak – még további 12 kisebb kísérlet követte az optimális kezelési feltételek meghatározására. A marylandi Fort Detrickben készülő savtalanító létesítményt napi 24 órában 3 műszakban fogja 22 ember működtetni 1987-től. Először 7000 kötetet kezelnek majd 5 napos ciklusokban. A könyvek visszaszállítása előtt valamennyit jellel és a kezelés dátumával látják el. Egy kötet kezelési költsége 2–3,50 dollárt tesz ki. A könyvtár gyarapodását is számba véve, a teljes állomány kezelése 20 évet vesz igénybe. (Hagyományos eszközökkel több mint ezer atlaszt tisztítottak meg, savtalanítottak és kötötték újra. A munka a tervezettnél egy évvel hamarabb, 150 000 dollár költségmegtakarítással készült el.)

Ugyancsak az állományvédelmet szolgálja a dokumentumok másodlagos formában (mikrofilmen, mikrokártyán) történő őrzése és használatra bocsátása. A Kongresszusi Könyvtár a jövőben optikai lemezt kíván e célra felhasználni, amivel egyidejűleg más könyvtári igényeket is ki tud elégíteni.

Az optikai lemez alkalmazása

Megőrzési funkció. Mivel a technológia meglehetősen új (1972-ben a Philips mutatta be először a VLP-rendszert, amely a tárolt információ optikai leolvasása alapján működik), a lemezek élettartamára vonatkozólag nem rendelkeznek kellő tapasztalatokkal, 10–20 évre becsülik. Lehetséges azonban a hibák elektronikus úton történő azonnali észlelése és korrekciója, valamint a tárolt anyag minőségvesztés nélkül történő átjuttatása új lemeze. Mivel a lemeze az leolvasás érintkezésmentesen, a lemeze az jövő fénypont reflexiója útján történik, a lemeze nem kopik. Az információ sáv különleges védelme folytán e felület nem érzékeny szennyeződésre sem, így a tárolt információ minősége garantált. Állományvédelmen tehát itt nem a lemeze minőségének megőrzése értendő, hanem az azon tárolt információé.

Szolgáltatási funkció. A használó jelenleg a bibliográfiai hozzáférés után magát a dokumentumot sokszor csak két óra elteltével kapja kézhez, de ha a dokumentumot éppen más használja, akkor a várakozás hiábavaló volt. Az optikai lemezen tárolt anyag szinte a bibliográfiai hozzáféréssel egyidőben, másodpercek alatt megjeleníthető képernyőn, több használónak egyidejűleg is.

A használó a különböző dokumentumfajtákat (könyv, folyóirat, kézirat, térkép) most a könyvtár különböző olvasótermeiben kapja meg. Az optikai lemezen tárolt mindenféle dokumentum anyaga viszont ugyanazon a terminálon keresztül hívható le.

Helyszükséglet. A Kongresszusi Könyvtár 80 milliós állománya percenként 10 egységgel bővül. Az állomány „miniatürizálása” elődázhatatlan feladat annak érdekében, hogy ne kelljen hamarosan új épületet emelni. A digitális optikai lemez képes arra, hogy megfelelő minőségben és tömörségben tárolja az információt. Egy 8x10,5 hüvelyk nagyságú oldal 54 000 mm²-t foglal el, ugyanez az oldal 35 mm-es mikrofilmen 150 mm²-t, optikai lemezen pedig 3–6 mm²-t, attól függően, hogy grafikai anyagról, fotóról vagy szöveges anyagról van szó. Egy 12 hüvelykes digitális lemezoldalon 10–20 000 szövegoldalt lehet tárolni, egy analóg lemezen 54 000 képet.

Olvashatóság. A digitális eljárást alkalmazó optikai lemeztechnológia lehetővé teszi az esetleges háttérszennyeződések kiszűrését, így a tárolt kép tisztább és élesebb az eredeténél.

Annak eldöntésére, hogy az optikai lemez tömeges felhasználása gazdaságos-e, a használók elfogadják-e, a Kongresszusi Könyvtár egy hároméves kísérleti programba kezdett, amely két részből áll:

- nyomtatott anyagokat (szövegeket, térképeket, zeneműveket) digitális optikai lemezre vesznek át, ezzel a módszerrel maguk az eredeti dokumentumok helyettesíthetők;
- nem nyomtatott képanyagokat (filmet, diaképet, rajzot) analóg optikai lemezre, közismertebb nevén videolemezre játszanak át; az eredeti anyag is megmarad, de a túl gyakori használatától mentesül.

A kísérlethez összesen nyolc lemezt állítanak elő, az első hat lézeres videolemez lesz, a hetedik és nyolcadik digitális audiolemez és a könyvtár két részlegének különféle anyagait (szövegek, képek, mozgófilmek, színes filmek, színes filmek, zenei anyagok) rögzítik rajtuk.

Ha a lemezprogram beváltja a hozzá fűzött reményeket, hosszú távon négy módon képes segíteni a könyvtár gyűjteményének szolgáltatásában: 1. Bizonyos lemezek olyan jó minőségű másolatot szolgáltatnak, hogy az eredeti dokumentumok használatát fölöslegessé teszik. 2. Bizonyos lemezek használatával csökken az eredeti, főleg a képi dokumentumok forgalma, ezáltal megóvják azokat a rongálódástól. 3. Néhány esetben a minőség nem lesz ugyan tökéletes, kompromisszumra kényszerülnek, de a lemezek a nagytömegű információ tárolásának optimális eszközeit jelentik. 4. Néhány állományrész az optikai lemezekre történő átjátszással nagyobb hangsúlyt kap és talán gyakrabban használják majd.

Feltételezések szerint a videolemez alkalmasabb a színes filmek színeinek megőrzésére is, mint a filmanyag. A negatívak maguk is ki vannak téve annak a veszélynek, hogy elszíntelenednek. Tehát erre is talán a videolemez ad megoldást.

A nyomtatott anyagok feldolgozásának menete

- kiválasztják az átjátszandó anyagot;
- a dokumentum az előkészítő állomásra kerül, ahol az azonosító számot (ami rak-tári jelzetként szerepel) a bibliográfiai rekorddal együtt a könyvtár központi információs rendszerébe táplálják;
- a dokumentumot az input állomáson letapogató berendezéssel 300 sáv/hüvelykes beosztással digitalizálják;
- a felvett anyagot mágneslemezre teszik és erről történik az ellenőrzés, az esetleges hibajavítás;
- a mágneslemezzől lézerrel viszik át a digitalizált információt optikai lemezre.

A használat menete

- a használó központi katalógusból online hozzájut a kívánt dokumentum azonosító-jához;
- az azonosítót egy terminálba billentyűzi;
- a „wurlitzerben” (100 lemez tárolására alkalmas műanyag gégecső) tárolt leme-zek közül a kívánt anyagot tartalmazó lemez automatikusan lejátszó helyzetbe kerül és a kívánt felvétel megjelenik a nagy sorbontású képernyőn;
- a terminálhoz közepes gyorsaságú másológépet csatlakoztatnak, amelyen a hasz-nál maximum 10 oldalig térítés ellenében másolatot készíthet. Amennyiben ennél hosz-szabb másolatra van szüksége, központilag (offline) egy nagysebességű berendezéssel ké-szül a másolat.

A képanyagot – kivéve a mozgóképeket – először 35 mm-es mozgófilmre másolják át, erről videoszalagra, majd videolemezre. A képfeliratot (bibliográfiai adatok) egy mikro-számítógépben tárolják, onnan hajlékony lemezre (floppy disk) kerülnek. A használó a gé-pi indexből kikeresi a kívánt kép azonosítóját, majd keresőparanccsal megjelenti azt a képernyőn. A feliratot a képpel együtt vagy attól külön láthatja.

A képfeliratnak meglehetősen hosszúnak kell lennie. Tartalmaznia kell a készítő ne-vét, a kép címét, tárgyszavait, az előállítás dátumát, szerzői jogi információkat, az eredeti kép lelőhelyét, az esetleges negatív kópia azonosítóját. A keresőrendszert úgy kívánják ki-alakítani, hogy minden adat felől megközelíthető legyen a kép, de ha a kereső csak böngé-szi a képanyagot és valamelyiknél megáll, akkor az arra vonatkozó feliratot a számítógép-ről könnyen előhívhatta. Bár a probléma nem új, több közgyűjteménynél kísérleteztek már a megoldással, eredményesen működő rendszert eddig nem sikerült kialakítani. A Kongresszusi Könyvtár úttörő lehet ezen a téren. Sajnos azonban a képanyagok közül csak kevésről készült eddig leírás, így a lemezre vitt képekhez a szövegek csak később, sza-kaszosan készülnek el.

A képanyagok használatára két vagy három állomást hoznak létre, tapasztalatok alapján állomásonként napi 2–5 használóra számítanak. A kísérletet kiterjesztik annak eldöntésére is, hogy a kép és a szöveg ugyanazon a képernyőn jelenjen-e meg, aminek az a veszélye, hogy a zsúfoltság miatt a szöveg olvashatatlanná válik. Kipróbálják majd két képernyő beállítását is, az egyikben a kép jelenik meg, a másikon a felirat. Az analóg rendszerben – a digitális fekete-fehérrel ellentétben – a monitor színesben vetíti ki a képet.

A képlemezekről nem készül a központi katalógus számára bibliográfiai rekord, jelenleg nem is létezik kipróbált MARC formátum képanyagra, csak kísérleti stádiumban lévő.

Az optikai lemezprogram-kísérlet kiértékelésére informális és formális úton kerül majd sor. A leghasznosabb informális csatorna maga a személyzet lesz, azok a könyvtárosok, akik a használókkal érintkeznek. Ők fogják látni, hogyan üzemel a rendszer, és főleg azt, hogy a korábbi módszerekhez képest mik az előnyök. A formális értékelést kérdőívek segítségével tervezik, amelyeket szakemberek állítanak össze és vizsgálnak meg.*

* * *

Számítógépet a könyvtár 25 évvel ezelőtt alkalmazott először az új könyvek katalógizálására. 35 ember foglalkozott akkor az évi 2 milliónál több katalóguscédula feldolgozásával, az átfutási idő 3 hónapot tett ki. Ma a bibliográfiai rekordok a terminálokön keresztül gyakorlatilag már a katalógizálás befejezésének pillanatában hozzáférhetőek, de az előzetes rekord már ennél is hamarabb használhatók. Összesen 7 millió rekordon tárolt információhoz való hozzáférés biztosított a központi olvasóteremben és a szakolvasótermekben egyaránt. A gépi katalógus olyan bibliográfiai adatelemekhez való hozzáférést is biztosít, amelyekhez a cédulakatalógus képtelen. A könyvtár különböző épületeiben 2200 terminál áll a személyzet és a Kongresszus tagjai rendelkezésére, a nagyközönséget 40 terminál szolgálja ki. A heti 96,5 órában üzemelő online rendszereken keresztül havonta átlagosan 3,9 millió keresést végeznek.

Központi szolgáltatásként a Kongresszusi Könyvtár katalóguscédulákat, illetve számítógéppel olvasható mágnesszalagokat készít.

A könyvtár Gépesítési Rendszerszervező Hivatala (Automated Systems Office) a világ egyik legnagyobb számítógépes információs rendszerét működteti, ami egyben a könyvtár teljes üzemének idegközpontja.

* Az optikai lemezprogram további részleteire lásd PRICE, Joseph W.: Optical disk and demand printing research at the Library of Congress (Information Services and Use, 5. February 1985. 3–20) c. cikkét.